

TERMINI ANTIČKE AGRIKULTURE U SUVREMENOJ KULTURI I CIVILIZACIJI

F. Šatović

Uvod

Agrikultura je najstarija ljudska proizvodna djelatnost koja je počela aktivnošću čovjeka u neolitskoj revoluciji otkrićem nastanjivanja i udomaćivanja:

- uhvaćene vatre na stalno ognjište doma u nastambi stijenama, plotom ili zidom ograđenog,

- ulovljene životinje na očišćen od osječenog drvla osijek i oborani obor ograđen plotom na pašnjaku (kotaru) za skot (stoku), a zatim nastanjene u staji i

- skupljenog biljnog sjemena na ralom urahljeno tlo i uzgoja usjeva na polju omeđenom kamenom međešem (terminom).

Kultura (lat.cultura) počinje obrađivanjem polja, uzgojem i oplemenjivanjem bilja i životinja ali i čovjeka.

Sjetvom usjeva na posjednutom posjedu polja, ukorjenjivanjem bilja i udomaćivanjem životinja i čovjek se je ukorjenio i udomaćio u domu stalnog naselja sela i začeo kulturu (uljudbu). Zatim je i sebi obarao obor (urbs) i zidom ograđio grad (civitas) i začeo pogradačivanje, civilizaciju (po Belostencu "človečnost").

Iz agrikulture, majke svih drugih umijeća (Sokrat), su se prenosila vjerovanja i rituali, znanja i tehnike.

Agrikultura je omogućila i danas omogućuje razvoj svih ostalih djelatnosti. U njima su se očuvali tisućljetnom tradicijom arheološki preostaci materijala a još dugoročnije verbalni prežici agrikulturnih termina. Riječima (određenom skupu glasova) ljudi određuju značenje ali im ga i mijenjaju (oduzimlju, zaboravljaju, krađu podmeću ili nameću).

Ali i agrikultura preuzima ili joj nameću termine iz drugih djelatnosti.

Tako je naša poratna agrikultura bila osvojena i okupirana vojnom i ratnom terminologijom. To se je opravdavallo mišljenjem da se "masovna kontrarevolucija nalazi na selu" (D i l a s, 1946), a "borba za ostvarenje Prvog petogodišnjeg plana znači nastavak oslobodilačkog rata" (B a k a r i ć, 1947). Od tada se ne vrši samo žito, već se "vrši" otkup i mobilizacija za akcije likvidacije kulaka i forsirana ofenziva stvaranja SRZ-a. Poljoprivredna fronta je rasječena i raskomadana na sektore (od lat. seco = sjeći, sectio = komadanje, ali i sectio zonarum = kradikesa) kojima komanduju štabovi za sjetvu a naročito žetvu. Statistika i danas zbraja proizvodnju po sektorima pa društveni sektor pšenicu prodaje a privatni daje otkup. I otkup (homagyum) je ratni termin a označavao je obvezu kmetova da otkupe živu glavu svog zarobljenog vlastelina po cijeni koju Turci odrede. Marija Terezija je još 1788.

Dr. Franjo Šatović, red. profesor, Fakultet poljoprivrednih znanosti, Zagreb

ukinula takav otkup, ali je u ratu s ratarstvom i stočarstvom nakon oslobodilačkog rata obnovljen kao obveza otkup seljačkih glava od SRZ-a predajom žita i svinjskih glava.

U ovom prikazu je obuhvaćeno desetak termina drevnog agrikulturnog podrijetla koji su čvrsto ukorijenjeni u terminologiji suvremene civilizacije i kulture. Obradeni su pojmovi termin, temelj, hambar, jubilej, simpozij, ceremonija, komedija, agronom, inženjer, diploma, linija, alfabet, tekst, kultura, kolonija, kao i njihove izvedenice odnosno njima bliski nazivi. O tim riječima sumerskog i semitskih jezika, sanskerta, grčkog i latinskog i njihovom prvotnom značenju govore povjesni i lingvistički podaci kao i brojni zanimljivi mitovi, legende i vjerovanja.

Terminologija i termini

TERMINOLOGIJA je skup termina ili naziva (nazivlje, nomenklatura) neke znanosti, umjetnosti ili djelatnosti.

TERMIN je u sadašnjem značenju riječi točno određen (determiniran) pojam u znanosti, tehnici (terminus technicus - stručni naziv) ili umjetnost.

I sama riječ termin je agrikulturnog podrijetla (lat. terminus - kamen međaš, međa, granica; cilj, kraj, konac). Termin je i određeno vrijeme, rok, a u logici sastavni element suda. Termin je starorimsko božanstvo međaša, granice. To je kamen svečano pomazan, ovjenčan cvijećem i spušten u rupu posvećenu krvlju žrtve (lat. hostia) i vinom. Označavao je granicu posjeda i stvarao mir i sklad među susjedima bez čega nema uspješnog rasta i razvoja kulture (ni biljne zajednice usjeva i nasada niti ljudske zajednice plemena i naroda). Svakog 23. veljače na svetkovinu *terminalije*, a to je posljedni dan prvobitnog rimskog kalendara, susjedi u slavlju žrtvuju svinju ili janje i krvlju škrope termin i tako oživljuju numen (lat. mig, volja božja) odnosno nomos (gr. zakon, koji je Zeus dao ljudima da se razlikuju od životinja) radi mira i sklada u slijedećoj godini.

Rimski termin je isto što i babilonski kuduru (kamen međaš) a i stela je i međašni stup uz zakonski, počasni ili nadgrobni. U Mezopotamiji su nadeni brojni kameni međaši i stele s reljefima i predstavljaju umjetnička djela. Jedino djelo čovjeka vidljivo na zemlji iz svemirskih daljina je *kineski zid*. *Berlinski zid* nije bio tako dugovječan ali je trajno ušao u povijest. Zidovi od kamena međaša termina su još ponegdje vrlo sveti, nepovredivi i jaki. Do nedavna se i na nekim evropskim državnim granicama pomerij (predzide ili zazide) povremeno preoravao iako ne bijelim bikovima, ali inauguracijom modernih vrača augura i uz krvne žrtve.

Katon, otac rimske agrikulture i pisac najstarijeg sačuvanog latinskog proznog djela (*De agricultura*) daje upute kako se radi čišćenja (*lustracije*) polja od grijeha i zaštite, udaranja međa obavljaju *terminalije* i procesije oko polja (*ambarvalije*). Nadgledniku je naredio da pripremi tri žrtve *suovetaurilije*, *vepra*, *ovna i bika* (sus, ovis, taurus), daruje pogače, izlije vino i moli:

"Oče Marse (Mars je staroitalski bog sin boga sjetve i sunca Saturna. Marsu je posvećen prvi mjesec Rimljana mart-ožujak, a Saturnu deseti decembar-prosinac.

Saturnalije, obiteljsko slavlje rođenja sunca kad na gozbi gospodari dvore robove, zamijenio je Božić, tek 354. godine.), molim Te i zaklinjem da budeš sklon i molistiv meni, mojoj kući i mojoj obitelji.

Radi toga zapovjedio sam da se ove suovetaurilije vode po mojoj zemlji, po mojemu posjedu, po mojemu imanju, da bi Ti odvratio, obranio i odstranio bolest, vidljivu i nevidljivu, jalovost i propast, rasap i nepovoljan utjecaj, i da dopustiš da moje žetve, moje žito, moji vinogradi i moji nasadi uspijevaju i da donesu dobar plod.

Očuvaj u zdravlju moje pastire i moja stada, i daj dobro zdravlje i snagu meni, mojoj kući i mojoj obitelji. Radi toga Marse, radi čišćenja mogega imanja, moje zemlje i mogega posjeda i u znak pokajanja budi počašćen žrtvovanjem ovih žrtava koje dišu."

Žrtve su zaklane kremenim nožem u nazočnosti susjeda uz obostranu zakletvu o nepovredivosti međe (termina): Neka nas Jupiter udari jače nego što je udaren ovaj vepar!

Na govornici rimskog senata je u vrijeme Trajana (79.-117.n.e.) izrađen reljef koji prikazuje suovetaurilije. Kao ostatak njihov se u *Loretu* u Italiji na Duhovski ponedjeljak vodi u procesiji *bijelog bika* uz svirku gajdi i vatromet. Sve do 1949. godine bik je ulazio u crkvu da klekne i pokloni se svetom Zopitu. Zatim tri dana bik posjećuje kuće, dijeli kolače svoje balege kao darove rimskog božanstva gnoja Sterkucija za uspješnu žetvu, dok pratioci skupljaju novce.

Istarski razvod u prijepisu Nikole plovana Gologoričkog iz 1235. godine govori o utvrđivanju međa (termena i kunfina) među seoskim komunima uz vjerski obred (zapravo nastavak rimskih poljodjelskih ceremonija teminalija u slavu Termina boga kamena međaša!) i 3 notara (latinskog, nemškoga i hrvackoga) i završni simpozij (gozbu).

Kajkavski leksikograf Belostenec je zapisao: "Denes ambarvalija zovu se procesije okolu polja, koje je navadna Sv. Mati Cirkva, gda se ona blagoslavlja, kakti na den Sv. Marka". *Terminacijon* je naziv ustavne odluke dubrovačkog Senata. U Engleskoj se sačuvao običaj da djeca u ceremoniji uz pjesmu udaraju štapiće na granicama polja.

Zbog premeđavanja i premještanja termina (kamena međaša) Rimljani bi krivca zakopali do glave u zemlju i oruči plugom odrezali mu glavu (glava za kamen). Mnogo agrikulturnih termina je premješteno bez kazne u razne druge djelatnosti i dano im katkad sasvim suprotno značenje. Njihovo agrikulturno podrijetlo se zaboravlja ili rijetko ili nerado spominje.

Sumerski temelji i hambari

TEMELJI su vrlo često temeljiti, a svi se temelje na sumerskom nazivu stepenaste piramide (po Bibliji zvane *kula babilonska*) *Etemenanki* koji znači hram temelj neba i zemlje. Asirsko-babilonski naziv je *zikkuratu* = vršak, vrhunac. Od sumerske riječi temen je grčka *themenos*, *themelion* i *themelia*, latinska *templum*

i naša temelj. Themos je grčko zidom ograđeno sveto mjesto oko hrama. Korijen im je tem, a znači sjeći (grčki temeín), krčiti odnosno krčevina, šumski proplanak. Grimm tumači riječ temple kao drvo ili čak šumica. Galska riječ nemeton je sačuvana u Britaniji, Galiji i Maloj Aziji. U starorimskom se javlja riječ nemed = kapela, kao i galska neanah = nebo i latinska nemus = šumarak.

Na sumersku Novu Godinu koja počinje žetvom ječma (prve uzgajane žitarice) mjeseca nisana su svečane ceremonije. Radi plodnosti usjeva na kuli Etemanki izvodi se sveta ženidba. Kralj kao glavni svećenik i predstavnik boga bilja Tamuza (odnosno sumerskog Enlila ili Marduka, asirskog Adada, kanaanskog Baal-Hadada, prikazanog na kamenu međašu kao bik koji se javlja grmljavinom i kišom) i kraljica kao svećenica predstavница sumerske božice majke Inani, božice ljubavi, klijanja sjemena, plodnosti i rodnosti (odnosno asirske Ištar ili feničkosirske Astarte), sklapaju sveti brak na vrhu kule.

HAMBAR je sumerska riječ ali i perzijska, indijska, hebrejska, arapska, turska i naša, a znači žitnica. Škaljić piše ambar, anbar, hambar, hanbar (perz.) 1. drvena zgrada za zrnastu hranu, žitarica, silos. "U podrumu troljetnog vina, u ambare bijele pšenice"; "Što mi ječma bide u hambaru". 2. sanduk za žito i brašno. 3. donji dio kafenog mlina, gdje pada samljevena kafa. <tur. ambar, anbar, hambar, hanbar <pers. anbar "spremište, skladište", od anbariden "napuniti". Iako turski riječnici navode da je ova riječ arapskog porijekla (od ar.pl. anbar "skladišta, trgovačke magaze" sing. nibr), pouzdanije je stanovište da je riječ perzijskog i sumerskog porijekla. Naša riječ hram znači spremište u Vinodolskom zakonu (iz 1288).

Indijski naziv za šahovsko polje je hambar. Mudrac Sisa ben Seta je izumio igru šah mladom indijskom kralju Šahramuda da bi ga naučio koliko su važni za pobjedu u vladanje pješaci (seljaci, slovenski kmet je seljak i pješak u šahu). Za nagradu je zaželio toliko zrna pšenice koliko stane u 64 hambara (bijelo-crna polja) šaha stavljajući u prvi 1 zrno, a u svaki slijedeći dvostruko. Trebalo bi 18 446 744 073 709 551 615 zrna ili 18 446 milijuna milijardi zrna, a toliki se broj zrna ne proizvede godišnje ni danas u cijelom svijetu u svim zrnatim usjevima zajedno. Izumitelju hrvatske šahovnice od samo 25 polja moglo bi se njegovih 33, 538, 048 zrna pšenice proizvesti na polju od 25 ha. Našim povjesničarima i političarima nije još sasvim jasno da li hrvatska šahovnica počinje s bijelim (srebrnim) ili crvenim (zlatnim) poljem i da li dokazuje važnost seljaka poljodjelca i da li su to polja za proizvodnju hrane ili hambari za skupljanje blaga i zakonito bogaćenje ili kockice za nekakve kockarske igre grbovljem i znakovljem.

Hebrejski jubileji, grčke komedije i rimske ceremonije

JUBILEJ (grčki iobelaes) je propis hebrejskog Levitskog zakonika kojim je svake 50. godine provedena agrarna reforma i zemljište dijeljeno na korištenje svakome jednaki dio, a robovi su oslobođani. Hebreji su tu ideju o pravu na jednaki posjed zemlje uz ideju o jednom bogu vjerojatno prenijeli iz Egipta gdje je faraon reformator i pacifist Ekn-Aton (Akhenaten) proveo takvu podjelu zemlje koja je trajala samo 14 godina (1373-1359. st. e.).

Jahve je u Levitskom zakoniku naredio Mojsiju: 6 godina zasijavaj svoju njivu, 6 godina svoj vinograd obrezuj i beri njegov plod. Šesta godina rodom će roditi za tri godine. Ali 7. godine neka i zemlja uživa subotnji počinak. Nabroj 7 puta 7 godina, iznositi će ti 49 godina. A onda zaori u trubu (*jobhel* = *ovnujski rog*)! U 7. mjesecu 10. dana toga mjeseca, na Dan pomirenja, zatrubite u trubu širom svoje zemlje. *Tu 50. godinu proglasite svetom! To neka vam bude jubilej, oproсна godina.* Ta 50-godišnjica neka vam je jubilejska godina: nemojte sijati, nemojte žeti što samo od sebe uzraste niti berite grožđa s neobrezane loze. Jer jubilej vam mora biti svet! Te jubilejske godine neka se svatko vrati na svoju očevinu. Zemlja se ne smije prodati potpuno, jer zemlja pripada meni, dok ste vi samo stranci i gosti kod mene. Ono što ti (sunarodnjak) prodaje jest broj ljetina (do jubileja).

Sve dosadašnje reforme ujednačavanja posjedovanja u protekla 33 stoljeća od faraona Eknatona i jubileja do danas su dokazale da se tako može stvoriti raj zemaljski, ali samo za jedne a pakao za druge. Izgleda da raj i pakao mogu samo zajedno istovremeno postojati kako na nebu, tako i na zemlji.

U njemačkom Jubel znači veselje, slavlje, Jubileum jubilej, godišnjica, Jubel-feier jubilej, proslava godišnjice, jubiliereu veseliti se, otići u mirovinu, a Jubel-hochzeit je zlatni (srebrni) pir.

U engleskom jubilee je 50-godišnjica, zlatni jubilej; svečanost, proslava, slavlje; silno veselje. Srebrni jubilej je 25-godišnjica, a 60 ili 75-godišnjica je dijamantni jubilej. Jubilate = klicati, bučno slaviti, radovati se, podcikovati, poskakivati od radosti.

Talijanski giubileo je jubilej, a giubilare veseliti se razdragano ali i umiroviti.

Francuski jubile je jubilej, jubilara godina, jubilarni oprost, zlatni jubilej, a mariage de jubile zlatni pir, a jubiler klicati, veseliti se.

Španjolski jubileo je javna svečanost u Židova svakih 50 godina; 50-godišnjica, jubilej, figurativno: neprestano ulaženje i izlaženje; zlatan pir, 50-godišnjica braka, svečanost, proslava, slavlje; papinski oprost, indulgencija, jubilo je likovanje, klicanje, razdragano veselje, jubillo je historijska javna svečanost u španjolskoj pokrajini Aragon u kojoj bi bikovima na rogove nasadili zapaljene grude smole te ih takve noću puštali.

U katoličkoj crkvi Sveti otac papa proglašava svake 25.godine redovni, a u međuvremenu i izvanredni jubilej kao svečano godišnje slavlje kada se vjernicima uz pokoru dodjeluje oprost grijeha ili indulgencija (slavni satiričar Rablais tu riječ zamjenjuje s emulgencija = izmuzivanje novca za oprost).

Jubilej je i naziv crnačkih pjesama o budućoj sreći.

Raseljenim Židovima je bilo zabranjeno posjedovati zemlju i baviti se poljodjelstvom, pa su se bavili profitabilnijim za kršćane grijeshnim zanimanjima, a tako stečena imovina se nije morala jubilejno po Levitskom zakonu dijeliti.

Danas se jubileji najčešće po potrebi skrate čak i 10 puta i na takvim svetim Danima pomirenja i oprosta u slavlju bučnim trubama dijele gospodari (samo sebi i vjernim korisnim slugama koji im udvostručuju povjerene talente) bogate darove.

KOMEDIJA je bila pjesma komosa (gr. veselje, radost, šala), tj. obredne ceremonije o prazniku sjetve i prazniku boga vina Dioniza Bakha. U veseloj noćnoj povorci maskiranih ljudi uz igru pjevanjem su se ismijavali sudionici međusobno i izrugivali prolaznicima, a pripite dangube pjevale serenade pred vratima hetera (bludnica). Muza s pastirskim štapom Talija, zaštitnica komedije, je danas simbol teatra i kazališne umjetnosti.

Satira ili satura je bila zdjela puna obrednog šarolikog miješanog voća i drugih plodova polja koja je prinošena rimskim bogovima. Današnja satira najčešće na političkom polju mane, gluposti i sramne postupke ismijavanjem i prezinom. Začeci romana se javljaju od II-I. stoljeća pr.n.e. u Grčkoj iz istočnjačkih priča o strasti bogova plodnosti Adonisa i Ozirisa asimilacijom u vidu ljudskih strasti (Freudenberg).

CEREMONIJE su bile poljodjelske svetkovine u čast božice bilja Cerere (od creare = stvarati, pa je kreacija i naziv za novostvorenu sortu bilja). Danas se nazivi ceremonija i kreacija više koriste izvan agrikulture u umjetnosti i raznim umijećima, iako joj nitko ne plaća licencu za njezinu kreaciju i ceremonija i jubileja.

Ceremonije su se počele održavati (pod tim nazivom) u vrijeme gladi 493. pr. n. e. u čast Cerere božice plodnosti, ženidbe i poljodjelstva, a zaštitnice plebejaca po uzoru na grčke eleuzinske misterije u čast Demetre, Dionisa ili Bakha i Perzefone ili Kore. Sagrađen je hram Cereri, Liberu i Liberi na Aventinu. U Rimu Cerera je imala pridjev Lybissa, tj. libijska što govori da je kult prenijet od Feničana iz tadašnje žitom bogate Libije. Cerera je prema Virgiliju ljude naučila uzgajati žito i dala im nož rala (culter aratri) pa je majka agrikulture. Ralo su vukli u jaram (jugum = igo, jaram) upregnuti volovi. Na jarmu i nožu rala su Rimljani sprezali supruga sa suprugom u (conjugium) brak.

Lik Cerere i klas žita su na novcu EEZ-a.

Grčki agronom i sveti Juraj

AGRO je početak u mnogim pojmovima različitih područja znanosti i djelatnosti (agronom, agrar, agrikultura). Grčka riječ agros znači polje, njiva, oranica, a odatle je latinska ager i njemačka Acker, sve one potječu od sanskrtskog agras kraj, područje.

Stari Egipćani su svoju zemlju nazivali "Chemi", što približno odgovara pojmu černozem, a sebe "Chemet", tj. sinovi crne masne muljevite zemlje koju je bog Nil donosio. Plutarh piše: Mudri svećenici Egipćana nazivaju crnu zemlju chemia. Odatle (ili po drugom mišljenju od grčkog cheo = lijevam) nastao je naziv *kemija* za znanost o sastavu i građi tvari. Tu egipatsku znanost su preuzeli Arapi, pa je uz arapski član nastala al-kemija koja je tražila kamen mudraca i pravljenje zlata od običnih metala-

Agronomos je bio u Grčkoj nadzornik polja (kao što je *agoranomos* bio tržni nadzornik u Ateni), čuvar usjeva u polju i nasada u vinogradu i voćnjaku koji pazi da se običaji nepisanog zakona o redu u polju i vinogradu uredno obavljaju i ne čini šteta. *Nomos* znači grčki običaj, pravilo, red, zakon, gospodar.

AGRONOM je bio sposobniji rob sudeći po Sokratovim riječima u razgovoru na simpozionu gdje se on pita: Bismo li nesposobnom robu povjerali nadzor pri obrađivanju zemlje? Taj grčki agronom je naš poljar ili po starijem nazivu pudar, koji se je još sačuvao u nazivu čuvara vinograda. On pudi (tjera i plaši) ptice i druge divlje životinje koje čine štetu.

VETERINAR je prvotno njegovatelj (timar) tegleće živine, živinar, marveni vrač, živine vračitel i potkivač (njem. *Kurschmied*). Riječ je nastala od lat. *veterinarius* (a ova od *veter* što je arhaizam za *vetus* = star od koje je i *veteran* = stari isluženi vojnik) i *veterinum* = *veterina animalia* = tegleća stoka tj. stariji, odrasli i za nošenje tovara i voženje sposobni magarci, konji i volovi. (U Zagrebu je grof Oršić objavio još 1772. godine prijevod knjige: *Betegujuće živine vračitel*, a 1796. *Rohr Konrad: Kurschmied in der Not*). Od sredine 19. stoljeća veterinar je fakultetski obrazovan stručnjak veterinarske medicine (liječnik životinja, marveni liječnik, hajvan hečim).

Agronomi školovani u Gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcima (od 1860. godine), Višem gospodarskom učilištu u Križevcima (od 1902. godine) i Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu (od 1919/20. godine) su nazivani gospodar (u Mađarskoj *gazdasz*). Danas se u Hrvatskoj pojam gospodarstvo sve više koristi za sveukupne djelatnosti, pa agrikulturi izgleda ostaje samo polje i djelstvo (sva druga djelstva i gospodare). Za poljsko i seljačko gospodarstvo se uzima od bivših mađarskih gazda riječ *gazdinstvo*.

U kneževini Srbiji su poljari provodili Zakon o čuvanju poljskog imanja i Zakon o Mangupima (!). (Mangup je po Zakonu iz 1866. stoka koja tumara kojekuda, a gazda joj je nepoznat. Među našim mnogobrojnim zakonima ni danas još nema zakona o mangupima!)

Od latinske riječi *ager* (polje) po mišljenju dr. Peraka dolazi i ime *Zagreb*, jer se najranije spominje kao *Agria*, što bi se moglo prevesti kao Poljanska, Poljica ili Poljana. Doseljeni Slaveni su to poslavenili s protetskim *Z* (kao i *Zadar*) i nastavkom *eb* (kao u *jastreb* i *galeb*). Prema Belostencu riječ *agria* je 1. "srab neizmerno težek i ljut, koji vu stanovito vreme v letu dohaja" i 2. *Agria* "varaš jeden vu Vugerskom Orsagu" (danas *Eger*).

Takvo tumačenje postanka imena *Zagreb* je vjerojatno. Rimska kolonija *Res publica Andautonija* na mjestu današnjeg Ščitarjeva je imala svoj *urbs* i svoj *ager* (u kojem se razvilo naselje *Agria*), kao što su to imali i ostali rimski gradovi. Ako su Slaveni grad *Agria* u Ugarskoj nazvali *Jager*, onda su vjerojatno i njihovi jezično vrlo bliski srodnici tako postupili i ovdje. (Dana je to *Eger* poznat po vinu *Egri bikaver* (=bikovska krv) što podsjeća na oboravanje grada bikom!) Od *Jager* je možda mogao nastati *Zagreb*, a isto tako i *Zadar* od *Jader* spajanjem s prijedlogom

IZ (kajkavski Z) ili S. Kajkavci zagrebačke okolice govore zutra umjesto štokavskog sutra poput crnogorskog sjutra.

Tumačenje da je ime Zagreb postalo od greb, odnosno grob ili jarak je vrlo malo vjerojatno. Ono podsjeća na Kerempuhovsko tumačenje po kojem bi od riječi agria (po Belostencu srab) stanovnik naselja Agria bio Zagrebec zato jer se zagrebe od svraba! Ali Belostenec riječ Zagreb objašnjava "varaš stolni najplemeniteši Slovenskoga Orsaga", a pitanje je da li se i najplemenitiji u Slavonskoj Državi grebu?!

Latinski ager je prema Divkoviću njiva, oranica, a prema Belostencu 1. Njiva, polje; 2. Ves kotar okolu Varaša, grada kao ager Zagrabiensis; 3. Za tal kotara kojega Varaša, koga osobito gdo lada, stanjem, i k(oj)a se na njem zadržavaju; 4. Za njive oratje. Proverbial. govori se: dobro delaj malo polje Buš hasnuval mnogo bolje. Vekše kruha, ne da gušće, Zlo delana ni pogače. I veli se onem koji: Vu menšeh vekše išču časti, A nit onem nesu za dosti. (Knjaz Miloš bi rekao: Sidi Simo gdi si, i za gdi si nisi.) 5. Polje, ali njive odlučene za pašu marhe vsakojačke občinske, gde je svakomu sloboda pasti; 6. Mehkota pripravna k oranju. v. Njiva.

Prema tome naziv Zagreb je jednak brojnim naseljima s imenom Njive, Njivice, Ornice, Polje (malo, veliko, dugo, bijelo, suho, mokro, donje, gornje, vrh), Vrpolje, Poljica, Poljana, Poljanka i Poljanska.

M. Brandt tumači Zagreb po staroj slavenskoj riječi, koja u ruskom glasi "zahrebetnjik" i označava slobodna neimućna seljaka, koji se uzdržava kao nadničar, podkmet, kmetov kmet a zemljište koje obrađuje se naziva "zagreb", jer u modernom hrvatskom ruski kao i češki glas h prelazi u g, a i češki naziv Zagreba je Zagržeb! Ruski i ukrajinski nazivi podkmetova su osim "zzhrebetnjik" i "podsusedok", "hudie smerdi" i "hudie ljudie". Po tome bi nazivi Podsused, Hudi Bitek i Zagreb imali isti smisao tj. zemljište i obitavalište kmetova. Zagrepčani bi prema tome bili kmetovski kmetovi za razliku od pravih vjestelinskih kmetova "raba" na "rabčijem" zemljištu u današnjem Vrapču i nezakmećenih seljaka u Dedićima.

Zagrepčanin bi po tome bio poljar (grčki agronomos) ili agronom. No i nazivi ostalih glavnih gradova slavne Trojednice Osijek i Split imaju poljoprivredno korjenje. Naziv Split od Aspalathos neki tumače brnistrište po lijepoj i mirisnoj predivnoj biljci brnistri, a bio je povrtnjak za blitvu i kupus cara Dioklecijana u Dalmaciji, čije ime dolazi od delme (ilirski i albanski = ovca). Riječ "osik" (ijekavski osijek) u Vinodolskom zakonu označava ograđeni obor za neku stoku ("niki skot") nastao osjecanjem i obaranjem u šumi, a kotar je omeđeni seoski pašnjak. Dakle "Kotar Osijek" izvorno znači: ograđeni obor za stoku na omeđenom seoskom pašnjaku. Na sreću moguća je promjena imena kao što su slavonski svinjari kad su postali graničarski ratnici promijenili ime sela Svinjar u ime slavenskog boga rata Davor. Rimski bog rata Mars, kojemu je bio posvećen mjesec Martius je prvotno bog plodnosti. Njegov imenjak je sveti Martin, biskup slavljene krstitelj vina u klijetima uz pečenu gusku. Pobožni seljački doseljenici su općinu Remetinec, nazvanu po učenim fratrima isposnicima "svrakarima" Pavlinima, prekrstili u Novi Zagreb, iako su danas mnogi postali novi poljari i pudari svraka po vrtovima. Car Porfirogenet

je tumačio ime Hrvat "onaj koji ima mnogo zemlje" (grčki hora = zemlja), a neki povjesničari "stočar" (prema iranskom haurvatar).

Šokac je prema T. Heresu riječ iranskog podrijetla u značenju poljodjelac, iako može biti u vezi s albanskom riječi shok koja znači drug, prijatelj.

Istra opet ima u grbu kozu i tako su u Hrvatskoj svi ratari i stočari, što su donedavna i bili.

Agrikulturni Hrvati su dali kulturi i civilizaciji Evrope i svijeta termin i kulturni civilizacijski znak koji daje tradicionalnim manifestacijama, ceremonijama, simpozijima i jubilejima dignitet i ozbiljnost - kravatu. Turopoljski plemići seljaci kao vojnici u Francuskoj nosili oko vrata vezani rubac zvan podgutnica. Od nje je nastao važni odjevni predmet nazvan po Hrvatima u Francuskoj crovate. Prema Websteru engleska riječ cravat (necktie) dolazi od francuske cravate koja doslovno znači Hrvat (Croat) ili hrvatka, a tako je nazvana jer su je nosili Hrvati u francuskoj vojsci.

Za tu francusku riječ hrvatskog podrijetla predlagani su navodno i nazivi "okovratni dopupnjak" ili "okovratni nadkošuljni podkaputni dokurčanik" od onih koji nisu znali za turopoljski izvorni naziv podgutnica. Tamničarima je sigurno poznato da je kravata podgutnica koja može biti i zagutnica pa je zatvorenicima zabranjena. Zbog toga kravata je ne samo znak kulturnog i civilizacijskog ponašanja već i slobode. Danas neki smatraju "poprečnu kravatu" znakom liberala. (U poraću je kravata dugo bila znak malograđanstine. Na praksi zagrebačkih studenata agromomije 1951. godine u Njemačkoj bila je dozvoljena obješana kravata samo prevodiocu, koji je bio igrom sudbine turopoljskog podrijetla.)

JURAJ i imena Georgije, Dorde, Durde, Đuro, Jure i druge brojne izvednice potječu od grčke riječi georgonos i znače ratar, poljodjelac, zemljoradnik, pa su mnogi njihovi nosioci počevši od svetog i zelenog Juraja, preko Jurjeva i Đurdevdana povezani s agrikulturom.

Georgonos je ratar, poljodjelac, zemljoradnik od *gea* = zemlja, polje i *ergon* = djelo, rad ili orgia = štap ili trska za mjerenje zemlje.

Kršćanski mučenik sveti Georgius Kapadokijski umoren je 303. godine u Dioklecijanovim progonima. Od XII. stoljeća ga slavi srednjevjekovna križarska legenda kao konjanika i junaka koji je pogubio jezerskog zmaja kojem su žrtvovane djevojke radi plodnosti polja. Sveti Juraj ubrzo postaje zaštitnik usjeva i stoke. Zeleni Juraj s krijesovima zamijenio je pretkršćanske agrarne kultove. (Jarila slavenskog boga proljetne plodnosti žitarica jarih i ozimih a vjerojatno i rimske Parilije održavane 21. IV.) Od istog korijena su nazivi Vergilijevih Georgika i društava kao Academia di Georgofili osnovanog 1753. u Firenci i naziva Georgikon u svijetu prve više poljoprivredne škole grofa Festeticsa osnovane 1797. u Kesthely-u na Blatnom jezeru.

Prema Tezeju, osnivaču atenske države, demos (narod) koji je demokratski (kratein = vladati) vladao dijelio se na eupatride (staroatički plemići, privilegirani

aristokrati kao rimski patriciji, uglednici), *geomore* (zemljoposjednike kojima pobijedeni starosjedioci obrađuju zemlju) i demiurge (obrnike, dok su to u dorskim gradovima-državama najviši činovnici). Pravi poljodjelci kao ni žene ni dodoši nisu se ubrajali u demos u demokratskoj Ateni. I danas u najdemokratskijim državama stvarno vlada mali dio naroda, ali ostali barem imaju teoretsko pravo da sudjeluju u vladanju državom.

Nažalost već starogrčki "more" znači budalo, a novogrčki dragoviću (odatle i od turskog bre je srpski izraz "more bre"). Stanovnik kršćanskog rimskog sela seljak i poljodjelac paganus postao je pogan i nevjernik, a mužik ruske stare derevnje obratno kršćanin (krestjanin, ali hristianin je hrišćanin). Hrvatski kmet je podložnik, slovenski kmet je seljak, a srpski kmet je čak seoski starješina!

Grčki naziv za poljodjelstvo je geoponia (od ponia = rad), a i naziv zbirke poljoprivrednih djela Geoponika koje je po nalogu cara Bizanta Konstantina Porfirogeneta 950.godine izradio Basso.

Od mjerenja zemljišne površine nakon poplave Nila nastala je geometrija (danas se time bavi geodezija od grčki daiomai = dijelim), a geometrija proučava prostorne oblike. Budući da je geologija postala znanost o sastavu i građi Zemlje, poljodjelska znanost o osobinama tla je nazvana pedologija prema grčkom pedon = tlo, ali se isto tako naziva i znanost o tjelesnom i duševnom razvitku djeteta (ali prema grčkom paidos = dijete) kao dio pedagogije, znanosti o obučavanju i odgoju.

Rimski genije s diplomom

INŽENJER potječe od francuske riječi ingénieur, koja znači fakultetski obrazovan tehničar, mjernik. Kod nas se piše i izgovara na više načina kao inženjer, inžinjer, inžinir, inžilir, indemer, a kratice ing. i inž. Ona je preuzeta iz francuskog naziva vojnika jedinica za tehničke građevinske radove. U engleskom je engineer član inženjerije vojnih jedinica za građevinske radove i onaj koji konstruira ili gradi strojeve, a engineering i kod nas preuzeto kao inženjering ili inženjerstvo označava strojarstvo, mašingradnju, ali i tehnike rada, a engine je mehanička sprava.

Izvor su im latinske riječi ingenium (oštroumlje, dosjetljivost, razboritost, nadarenost, genijalnost, pametna bistra glavica), odnosno ingeniosus (darovit, duhovit, oštrouman, dosjetljiv, domišljat).

U vjerskim školama se ocenjivalo ingenium (nadarenost) i aplicatio ingenii et tempi (korištenje nadarenosti i vremena). Korijen im je u riječima genius, gigno, gignere, genui, genitum (stvarati, radati). Genius je naziv božanstva koje upravlja naravi ljudskom, koje djeluje kod stvaranja i kod poroda ali samo muškog djeteta, prati ga kao duh čuvar kroz život, te mu određuje sudbinu, dijeli s njime radost i žalost, pače i po smrti čovječoj živi kao kućni duh Lar. Geniju se žrtvovalo osobito na rođenje i na svadbi. Genije je dvojnik čovjeka posvećen životu i plodnosti, a njegova druga suština je isto što i duša, duhovni dar talent. Rimljani su se kleli u genija, kao u sebe, i tamo gdje mi kažemo "ja" govorili su "moj genije". Kajkavski leksikograf isusovac Habdelić se ruga onima koji su oholi, a maloga su "ingeniuma"

i prisposodblja ih "magašicu" (patuljku) "kteri velik terbuh ima, ruke pak i noge kratke, a pamet i razum išće krajši". Termin gen i genetika, genitalije i sl. su od grčke riječi genos = rod, pleme.

DIPLOMA je latinska riječ od grčke diplomma i diploos = dvostruk, presa-mičen, svijen, od dva lista) povelja, službena isprava trajne vrijednosti o podjeli i pravu korištenja titule. Od te riječi potječu i diplomacija i diplomat, koja u prenesenom znači spretan i promišljen čovjek, ali i lukavac, lisac. U Rimu je diploma bila službeno preporučeno pismo, putni list izdan od senata onima koji su putovali u provinciju. Po Belostencu to je "list cesarski, kraljevski, poglavnički, općine koje velike, a navlasito s pečatjem dole visećum, list putni ili slobodnoga putovanja". Naši Ilirci su riječ inženjer preveli domišljanko, ali nije usvojena kao ni Konjoslav umjesto Ferdinand, iako je Anka domišljanka opjevana u slavonskoj poskočici, a u Novom Sadu je izlazio od 1862-66. satirično-politički časopis Domišljan.

Prema tome izvorno značenje titule "diplomirani inženjer agronomije" je domišljanko pametne bistre glavice kojemu je preporučenim pismom dodijeljena titula i putovnica koja mu jamči privilegiju slobodnog putovanja u provinciju za poljara ili pudara (agronomos) gdje će sa svojim genijem dijeliti radost i žalost stvaranja, rađanja i građenja, održavati red i zakon (nomos) na poljima i tjerati (puditi) životinje, a naročito bitange (= stoka koja luta bez gospodara) da ne čine štetu usjevima.

U Italiji agronomi imaju titulu "dottore" (od lat. doctus = učen) jednako kao i filozofi, crkveni učitelji, pravnici i liječnici koji su svi bili učeni (školovani) prije nego "ingegneri" tehničkih struka.

Simpozij na trapezu, kongres na simpoziju

SIMPOZIJ je pijanka, gozba s počašnicama, frulačicama i plesačicama, razgovor uz gozbu sviranje i pjesmu. Simposiarh je stoloravnatelj simpozija, koji određuje kako se miješa vino i red kako se pije.

(Naši simpoziji bi trebali poštivati Križevčke statute o "spravišču v kleti pri punom lagvu, pri masnóm ražnju, pri debeloj gibanici kraj lijepih pajdašic" i birati stoloravnatelá, fiškuša, peharnika, popevača, nazdravičara i vunbacitela!)

KONGRES potječe od latinskog congressus, congregiri = ići zajedno, sastati se, skupiti se i znači skup, sastanak, osobito prijatelja na razgovor. Francuzi su je uveli u modernu Evropu ali je najprije imala prema etimološkom rječniku Larousse značenje erotski susret, seksualni snošaj, a tek od 1611. znači razgovor, skup. Petar Veliki je riječ kongres uzeo od Nijemaca 1718., a Amerikanci po ustavu iz 1789. imaju Kongres kao najviše zakonodavno tijelo koje se sastoji od Senata i Predstavničkog doma. Poljska formirana po samovolji bečkog kongresa 1812. je nazvana Kongresovka. Današnji kongresni turizam izgleda vraća naziv prvotnom francuskom značenju. (Od istog korjena su progressus, progrediri = napredovanje, osobito voj-ske, napredak, naprijed ići i regressus, regrediri = nazadovanje, natrag ići.)

Zanimljivo je da se jedni pravci kretanja (naprijed, natrag, desno, lijevo) smatraju kretanjem na bolje, povoljnije, vrednije, ljepše, sretnije i ljudskije (iako na kugli zemaljskoj svi putevi vode u Rim, a o polazištu ovisi koji su kraći, brži ili ugodniji). Za simpozije i kongrese su potrebni okrugli ili uglati stolovi (trpeze, menze). Grčki naziv trpeza i latinski menza su prošireni kršćanstvom, dok su Madari uzeli od Slavena stol za svoj astal. U krušnoj religiji kršćanstvu je trpeza ili menza naziv stola na kojem se blaguje na blagdane i u ceremoniji mise moli za kruh naš svagdašnji, a kruh i vino pretvara u tijelo i krv Boga rođenog u kući hljebova kruha (Betlehem od bet = kuća i lehem = hljebovi kruha), koji je u pustom mjestu (Matej 14) ili na gori (Ivan 6) učinio čudo umnažanja kruha i do sita nahranio gladne.

TRPEZA je stol od javora, simbol gostoljublja, zajednički stol za blagovanje na grčkim simpozijima, odnosno kasnije stol ispred oltara u kršćanskoj crkvi. (Od grčke trpeza što je skraćenje od tetrapeza (tetra = četiri + peza = noga), tj. četverostrani stol s četiri noge, a istog porijekla je i trapez akrobata.

MENZA (lat. mensa = stol, slovenski miza) je naziv stola u katoličkoj crkvi i blagovaonice u samostanima. Odatle su i nazivi javna, studentska i radnička menza. Trpezarija je blagovaonica u pravoslavnom manastiru i u jugoslavenskoj kasarni. Trpeza je danas termin masmedija za stol natrpan obiljem jela, a menza je sirotinjska blagovaonica. No to ne dokazuje da se u manastirima bolje jede nego u samostanima, već da neki misle da trpeza potječe od riječi trpati. (MENZA je naziv svjetske organizacije superinteligentata koji imaju obilje inteligencije i nisu siromašni duhom, ali to ime ne potječe od sirotinjske menze nego od latinskog mens = um, razum, pamet, duh.)

Kultura i kolonija, linija i tekst

KULTURA je danas u širem smislu sve što je (za razliku od prirodnih pojava) čovjek umom smislio i radom učinio stvarajući uljudeno društvo da olakša i uljepša sebi život. Riječ potječe iz latinskog, a u Lacij su kulturu cultio (=obrađivanje) agri (=ravnice, polja) = agricolatio, agricultura donijeli Pelazgi iz Arga. Riječ cultio je nastala od colere koju Divković prevodi: obrađivati zemlju, težiti, uzgajati, njegovati, usavršavati, oplemenjivati; štovati, častiti, obožavati. Cultor je poljodjelac, ratar, težak, gojitelj, stočar, timar, štovalac, ljubitelj. Cultus je obrađen, zasaden, obrazovan, naobražen, uglađen, odnosno obrađivanje, njegovanje, obrazovanje, vježbanje duha, poštivanje bogova. Kasnije označava religiozni obred, služenje božanstvu, a odatle je i kult ličnosti, tj. nadnaravno štovanje, idealizacija i slijepo pokoravanje određenom čovjeku. Cultura je obrađivanje, teženje, radenje polja (vinove loze), poljodjelstvo, gospodarstvo, ali i obrazovanje, naobraženje, oplemenjivanje, uljudba, štovanje, umiljavanje. Danas u agronomiji označava uzgajanje usjeva i nasada određenih vrsta bilja ili način iskorištavanja zemljišta (ali i uzgajanje kolonija bakterija u laboratoriju i dr.)

Poljodjelski termin kultura je postupno proširivao značenje od obrađivanja polja, pripitomljavanja divljeg bilja i njihovog uzgajanja na oplemenjivanje i usa-

vršavanje svih živih bića, pa i čovjekolikih životinja u ljude uljudne koji se međusobno poštuju, te dobio značenje uljudba. Zanimljivo je da često školovani ljudi koji se zbog diploma smatraju kulturnim to ne priznaju današnjim kulturnim kulturima (poljodjelicima, uzgajaćima i oplemenjivačima bilja i životinja, seljacima, pa ni onima kojima je također diplomom ingenioznost priznata) iako su baš oni nastavljači prve kulture. Razlog tome je prema otkriću Flauberta da se nažalost ljudska glupost školovanjem ne smanjuje. Glupost se ne povlači pred znanošću, već s napretkom i ona napreduje, jer je neizlječiva i može se uljudbom samo prikriti poput čelavosti. (Stara đakovačka ljekaruša preporuča "pola bundeve staviti na čelu i čele ni ni viditi!") Riječ kultura se mnogo koristi u raznim značenjima. Slavonski politički čelnik se nedavno žalio da "hrvatski narod do sada nije imao kulturu rukovanja oružjem"(!).

KOLONIJA i kultura su podrijetlom od istog korijena (lat. colo, colui, cultum = težiti, raditi obdjelavati njivu, zemlju i sl., saditi, gnojiti). Od istog korijena su nastali termini:

Kolon (colonus = težak, ratar, seljak, zakupnik; naseljenik; seljak-polukmet u epohi Rimskog Carstva i ranog srednjeg vijeka; zemljoradnik, kulučar, nadničar, sitni zakupnik u različitim zemljama; kolonist, kolonizator, npr. u Latinskoj Americi),

Kolonija (colonia = seoski posjed, imanje, gospoštija; naseobina, naselje; naseobina građana neke države u osvojenoj zemlji u starom svijetu; područje ili zemlja koju je zahvatila i eksploatira neka imperijalistička država; skup osoba neke narodnosti koje žive zajedno u tuđoj zemlji; ustanova s posebnom svrhom, npr. ljetna dječja kolonija, radna kolonija i sl.; somatički povezani organizmi koji sastavljaju cjelinu, npr. gljive, koralji, mahovine; gojenje bakterija u fiziološkoj otopini),

Kolonijalizam (politika stjecanja kolonijalnih posjeda radi eksploatacije koja danas prelazi u neokolonijalizam zamaskirana lažnom samostalnosti jer je podnošljivija mirisa poput kolonjske vodice iz rimske Colonia Agrippina, franc. Cologne, njem. Koeln).

LINIJA (lat. linea) znači prvotno nit (konac, vrpca) od lana (lat. linum od gr. linon = lan), a kasnije crta, linija. Od linija, tj. lanenih niti osnove na tkalačkom stanu (razboju) i niti potke se pomoću čunka tke (zbilja tiskanjem) platno (lat. textum). Sokrat je smatrao da je riječ instrument za poučavanje i razlučivanje šušine, kao što je čunak instrument za obavljanje i razlučivanje tkanja.

Linijama i crtama su crtane slike riječi i znakovi slova najstarijih slikovnih i slovni pisama. Kretsko-sinajsko slikovno pismo sadrži tridesetak znakova poređanih u slijed legende o bogu-biku ispričane na način tipičan za poljoprivredne kulture. Bog-bik (semitski Alef) stanuje u svojoj kući (Beth) vrhovni je vladar s vladarskom palicom (Gimmel) stvoritelj i graditelj svijeta s trokutom (Daleth) i tako dalje. To je u grčkom slovnom pismu alfa, beta, gama, delta ili sažeto alfabet. Kad se od riječi odvoje početna slova kao glasovi nastaje slijed A B C D (abeceda). Znak A je postao od crteža bikovske glave, a B od nacrtu kuće.

ALFABET je prema Galileju najveći ljudski izum jer omogućava razgovor između osoba udaljenih u vremenu i prostoru. Prvo slovo grčkog alfabeta, latinične abecede i glagoljične i ćirilične azbuke A se najprije javlja s dvije linije ili crte koje su slika drvene kuke (motike) na crtežima piramida. Već u najstarijim semitskim alfabetima (natpis kralja Meše iz 9.stoljeća st.e.) javlja se znak sličan latiničkom A: dvije crte koje se sastaju pod oštrim kutom ili zavojem i presječene su poprečnom crtom po sredini. Taj znak smatra se stilizacijom egipatskog hijeroglifa koji prikazuje volovsku glavu s rogovima; odatle semitski naziv slova "govedo" (fenički alf, hebr. alef).

Govedo je sveta životinja u mitologiji indoevropskih naroda i svih mediteranskih civilizacija. Sumerski bog grmljavine i kiše Hadad, muž božice svete biljke ječma Šale, javlja se glasom bika. Izida, božica ratarstva, pojavljuje se u obliku krave, a bijeli bik Apis se u Egiptu slavi kao sveta životinja. Božica plodnosti i majka bogova Kibela (grčka Reja majka Zeusa) nosi na prsima bikovskih muda od žrtvovanih 100 bikova (hekatomba = stobikovka). Sredinom našeg srpnja počimao je hekatombejon, prvi mjesec atenske godine u kojem je 12. dan žrtvovana hekatomba ispred Partenona kojom se nahranio cijeli grad. Po legendi bog vina Dionis je prvi bik koji je žrtvovao svoju mušku snagu i upregnuo u jaram da kao vol vuče ralo pri oranju umjesto ljudi. Bijeli bik i bijela krava su ralom oborali Rim. Vol (*Alef*) se u "bethlehemskoj štatici" (*Beth* = kuća, lehem = hljebovi kruha) prikazuje s magarcem uz jaslice pri rođenju Isusa prema inscenaciji sv. Franje Asiškog od 1223. godine, a samo 7 godina kasnije, 1240. je naš majstor Radovan to prikazao reljefom na portalu trogirske katedrale. Krilati vol je oznaka evanđeliste Luke, a nadimak sv. Tome Akvinskog je "Nijemi vol".

U raznim semitskim natpisima znak alef je obično položiti ili kos, ali već u kretskom pismu on se osovljuje vrškom prema gore. Iz semitskih pisama u kojima je obično bio znak za guturalni hak ispred vokala, semitski je alef pod imenom alfa preuzet u grčke alfabete u kojima označuje vokal A. Zatim je s istom glasovnom vrijednošću prešao u razna italička pisma, među ostalim i u latinsko. Staroćiriličko A preuzeto je iz grčkog ustavnog (unicijalnog) pisma 9. stoljeća. U staroslavenskoj i ćirilskoj azbuci je naziv slova A alef (=vol) zamijenjen sa az (=ja). Podrijetlo glagoličkog az ne može se sa sigurnošću odrediti. Alfalfa je engleski i španjolski naziv (od ar. al fassasah) kraljice krmnog bilja lucerne, ali i najekskluzivnijeg kluba u političkomonetarnoj sferi u Washingtonu.

Od lanenih niti (linija) se čunkom slaže i tkanjem zbilja tekst (tkivo), a od crta (linija) slova se slažu riječi i tiska također tekst (štivo).

TEKST (lat. textum = laneno tkanje, od texere = tkati, splesti, dogotoviti; vuneno tkanje se naziva lana!) nastaje od linija (lanenih niti).

TEKST je i od linija tj. crta nacrtan, napisan i tiskan slovima i riječima članak ili knjiga.

Kontekst (contextus = satkan) ili ulomak tkanja, teksta čini skladnu, odnosno misaonu cjelinu, ali je ne čini i samo nekoliko izvučenih linija (niti) ili crta slova jedne riječi.

Linijama složenim u slova i riječi su napisani brojni tekstovi na tkanju od lanenog platna na egipatskim mumijama, etrušćanski tekst zagrebačke lanene knjige i mnogi drugi.

Tekst je dogotovljeno tkanje misli utkanih linija slova u riječi na papiru knjiga.

U Egiptu je od linija (traka) srži trske pletenih u obliku rastera pravljen papir (paper-aa = ono što pripada faraonu, od per-aa = velika kuća). Na papiru ("koji pripada faraonu") su pisari pisali tekst o žitu i stoci koja pripada faraonu od poslušnih poljodjelaca (eg.meru = poljodjelac, a doslovno znači poslušni).

Tkanje je ručna sakralna kulturna vještina koju je ljude prema grčkoj legendi naučila sovooka djevica Atena rođena iz glave boga Zeusa, božica razuma, mudrosti, svih korisnih vještina i umjetnosti, pametnog ratovanja, ali i plodnosti. Ona je ljudima dala domišljatost i ukrotila konja, a na Akropoli zasadila svetu maslinu. Od te masline je gaj maslina nazvan po heroju Akademiju Akademija. Tu je bila gimnazija (vježbaonica golih (gimnos = gol) rvača) i tu je podučavao Sokratov učenik Platon.

Tekstilni izumi su izazvali industrijsku revoluciju u Engleskoj. Izum letećeg čunka (Kay) ubrzao je rad tkalaca i nuždu predioničara da izumom predioničarskog stroja (Hargreaves i Arkwright) povećaju količinu prediva. Izumom mehaničkog tkalačkog stana (Cartwright) i primjenom parnog stroja (Watt), korištenog najprije u pivari, ubrzava se tkanje i opet nastaje manjak lanenog prediva. Strojem (gin) za grebanje pamuka (Whitney) povećava se proizvodnja pamučnog vlakna, ali ono zadržava naziv lint (engl. laneno vlakno).

Na lanenom platnu bojama od lanenog ulja su naslikane najljepše slike flamskih majstora. Izum papira od lanenih krpa, tiskanja i slovoslagačkog stroja linotipa omogućio je da se stečeno ljudsko iskustvo i znanje ubrzano širi linijama tekstova knjiga neograničeno vremenom ni prostorom i oplemenjuje tkivo ljudskog života.

FARMA je poljoprivredni termin koji udružuje pisani tekst i agrikulturu. Farm u Engleskoj najprije znači najamninu za korištenje posjeda koja je pismeno potvrđena potpisom, a kasnije značenje je zemljište, voda ili zgrade gdje se uzgaja bilje ili životinje; poljoprivredno dobro, majur, salaš, a farmer je najprije zakupnik, poljodjelac a zatim i posjednik farme.

FIRMA (engl. firm prema španj. i tal. firma = potpis od lat.firmare = potvrditi, firmus = jak, čvrst, postojan, tvrd. Znači i naziv, ime, natpis.) je tvrtka, poduzeće, ugovorena i potpisom potvrđena djelatnost dvojice ili više sudionika. U današnjem svijetu se sva proizvodna i uslužna djelatnost, temelji kultura i civilizacija obavljaju u farmama i firmama.

LITERATURA

1. Belostenec J. (1740): *Gazophylacium* (reprint Zagreb, 1972)
2. Bogdanović B. (1976): *Urbs i logos*, Niš
3. Brandt M. (1989): Prilog temi o značenju imena "Zagreb", *Radovi ZHP Vol. 22*.
4. Carcopino J. (1939): Rim u razdoblju najvišeg uspona carstva (pr.Zagreb, 1981)
5. Conteneau G. (1950): Babilon i Asirija (Prijevod, Zagreb, 1981)
6. Cook A. (1986): *Myth and language* (Prijevod, Beograd)
7. Divković M. (1899): *Latinsko hrvatski rječnik* (reprint, Zagreb, 1987)
8. Flaceier R. (1959): *Grčka u doba Perikla* Paris (Prijevod, Zagreb, 1979)
9. Frejdenberg O.M. (1987): *Mit i antička književnost*, Beograd
10. Gray J. (1982): *Near Eastern Mythology* (Prijevod, Opatija, 1987)
11. Klaić B. (1978): *Rječnik stranih riječi*, Zagreb
12. Krupenikov I. J. (1981): *Istorija počvodenija*, Moskva
13. Malašić J. (1980): *Pregled grčkih i rimskih starina*, Zagreb
14. Margetić L. (1980): *Iz vinodolske prošlosti*, Rijeka
15. Maškin N. A. (1947): *Istorija drevnogo Rima*, Lenjingrad (pr.,Beograd, 1985)
16. Perown S. R. (1983): *Roman Mythology* (prijevod, Opatija, 1986)
17. Pinsent J. (1982): *Greek Mythology* (prijevod, Opatija, 1985)
18. Šatović F. (1983): *Važnost, proizvodnja i korištenje ječma u prošlosti i sadašnjosti* (Bilten Poljodobra, broj 11-12: 3-31, Zagreb)
19. Šatović F. (1987): *Lan u prošlosti i sadašnjosti* (Bilten Poljodobra, broj 11-12: 3-20, Zagreb)
20. Šatović F. (1989): *Agrikultura u najstarijoj i antičkoj literaturi* (Bilten Poljodobra, broj 7-8: 163-183, Zagreb)
21. Škaljić A. (1979): *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo
22. Biblija - *Stari i novi zavjet* (Stvarnost, Zagreb, 1968)
23. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (Zagreb, 1979)
24. *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language* (New York, 1989)

TERMINI ANTIČKE AGRIKULTURE U SUVREMENOJ KULTURI I CIVILIZACIJI

Sažetak

Podrijetlo ovih desetak termina pokazuje:

1. Agrikultura je materijalno i terminološki temeljito zaorana i čvrstim linijama upletena i utkana u kulture i civilizacije preko:

- oboranih brazda rala (urbum) u ograđeni grad (urbs),
- lanenih niti tkanja i linija teksta u obrazovanje, književnost i znanost,
- lanenog platna i boja od lanenog ulja u umjetnosti,
- svilenih niti i svilenog puta u preplitanje kinesko-indijske i grčko-rimske kulture,
- lanenih jedara i konopljenih konopa jedrenjaka u prekooceanska otkrića u povezivanju svijeta, i
- strojeva za tkanje i pređenje u početke industrijske revolucije i

- potpisanih tekstova ugovora u farme farmera i firme poduzetnika u cjelokupnu djelatnost.

2. Agrikultura je utemeljena u drevnim terminima u čitavoj Hrvatskoj od polja i žitnica šahovnice, Poljica, Njivica, medvjedovog i turovog polja Zagreba (lat. agria od ager), ličkog Osika i slavonskog Osijeka (osječeni ograđeni obor) do omedenih pašnjaka (kotar) gdje žive Hrvati vlasnici zemlje (gr. hora) i stočari (iranski haurvatar), ovčari (ilir.delme) Dalmacije, kozari Istre i poljodjelci (iranski prijatelji (ilirski) Šokci.

3. Agrikultura je bila i ostaje majka svih ljudskih djelatnosti jer jedina daje hranu, jedinstvenu energiju za pokretanje ljudskih ruku i mozga, pa je temelj civilizacija, kultura, znanosti i tehnologija.

4. Agrikultura je još uvijek bez obzira na ogroman razvoj znanosti, tehnike i tehnologije jedini ekonomski prihvatljivi način proizvodnje hrane, pa je ne samo linijama teksta itermina, već i materijalnim nitima osnove i potke života temeljito utkana u opstanak i razvoj čovječanstva.